

***Привітання до Всесвітнього Дня ґрунту
директора ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені
О.Н. Соколовського», Генерального секретаря ГО УТГА, національного
координатора співробітництва України з ГПП, академіка НААН,
професора Святослава Балюка та академіка НААН, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України Віталія Медведєва***

Всесвітній День ґрунту (World Soil Day) відзначається згідно з рішенням 68 сесії Генеральної асамблеї ООН щорічно 5 грудня, як спосіб зосередження уваги на важливості охорони і раціонального використання ґрунтів та сталого управління ґрунтовими ресурсами. 5 грудня обрано на честь дня народження короля Таїланду, який виявив великий інтерес до проблеми охорони ґрунтів і висловив сподівання, що із заснуванням такого дня життя народів світу стане кращим.

У 2020 році святкування Всесвітнього Дня ґрунту проводиться під гаслом «Підтримуйте ґрунт живим, захищайте біорізноманіття ґрунту».

Вкрай необхідно, щоб і для України святкування цього дня стало важливою подією. Цей день – можливість ще раз привернути увагу до проблеми ґрунту.

Україна має унікальний ґрунтовий покрив – більше 60 % її площі зайнято чорноземними ґрунтами, які за характеристиками кореневмісного шару, властивостями, потенціалом родючості, придатністю до вирощування багатьох польових культур не мають собі рівних. Завдяки великому ресурсному потенціалу природної родючості чорноземів Україна займає провідні позиції у світовому експорті зернових культур і соняшнику. Разом з тим, в Україні протягом останніх років домінувала незбалансована дефіцитна система землеробства з поступовим збідненням ґрунтового-ресурсного потенціалу та погіршенням екологічного стану ґрунтів. Як наслідок, ґрунти втратили значну частину гумусу, найродючіші у світі чорноземи перетворилися на ґрунти з середнім рівнем родючості і продовжують погіршуватися. Зберігати й надалі такий підхід до родючості неприпустимо, бо це призведе до подальшого загострення проблеми. На жаль, за часи незалежності систематичної роботи з охорони ґрунтів в Україні не було налагоджено.

Багато надій покладали на земельну реформу. Вважалося, що зміна форми власності на землю автоматично сформує відповідального компетентного власника, який самостійно буде оберігати й збільшувати родючість ґрунтів. Однак, у реальному виробництві цього не трапалося. Зараз, в умовах відкриття ринку землі виникають великі ризики посилення деградації ґрунтів та зниження їх родючості. Тому потрібно реформування системи державного контролю стану ґрунтів і регулювання у сфері охорони ґрунтів та їх родючості, нова державна політика, розроблення і прийняття нової Стратегії (Концепції) розвитку системи охорони земель в Україні на період до 2030 р.

Через незавершеність земельної реформи, майже повну безвідповідальність нових землекористувачів, що орендують земельні ділянки, неповноцінний земельний кадастр, неефективний рівень правового захисту ґрунтів, недостатність і практичну

недосконалість контролю стану їх родючості – в країні фактично функціонує хаотичний тип землекористування з очевидними негативними наслідками для наступних поколінь.

Здобутки українського ґрунтознавства за останні роки:

- Проект Закону України «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості»;
- Стратегія збалансованого використання, відтворення і управління ґрунтовими ресурсами (наукове видання);
- Національна програма охорони ґрунтів (наукове видання);
- Державна цільова програма «Великомасштабне обстеження ґрунтового покриву України» (наукове видання);
- Нормативи екологічно безпечного зрошення, осушення, управління поливами та водовідведенням (Постанова Кабінету Міністрів України від 2.09.2020 р. №766);
- Бонітування та якісна оцінка орних земель України (наукове видання);
- Методика нормативної грошової оцінки земельних ділянок земель сільськогосподарського призначення;
- Наукове обґрунтування добровільних національних завдань України щодо досягнення нейтрального рівня деградації (схвалено рішенням Координаційної ради з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням 4.05.2018 р.);
- Концепція досягнення нейтрального рівня деградації земель (ґрунтів);
- Нормативи якісного стану ґрунтів (проект Постанови Кабінету Міністрів України);
- Агрохімічне забезпечення землеробства України до 2020 року (концептуальні положення);
- Хімічна меліорація ґрунтів (Концепція інноваційного розвитку);
- Основи управління родючістю ґрунтів;
- Номенклатура та діагностика еколого-генетичного статусу ґрунтів України для їхнього великомасштабного дослідження.

Наразі, в Україні обговорюються і потребують вирішення такі питання:

- проведення повторного (або коригування) суцільного ґрунтового обстеження, тому що матеріали попереднього, проведеного більш 50 років тому, застаріли. Нове обстеження треба проводити на нових методологічних засадах;
- організація моніторингу ґрунтового покриву з урахуванням європейського досвіду, удосконалення національної системи агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, що діє в країні з 60-х років минулого століття, із залученням засобів дистанційного зондування. Сполучення нових картографо-аналітичних матеріалів, одержаних у результаті повторного ґрунтового обстеження, з даними агрохімічної паспортизації і моніторингу – це й буде той самий зразковий світовий рівень інформації про ґрунти країни;
- законодавче та нормативно-правове забезпечення охорони ґрунтів;
- поліпшення інформаційного забезпечення через формування баз ґрунтових даних з розширеними оцінювальними, картографічними й прогностичними можливостями, активізації діяльності Українського ґрунтового інформаційного центру;
- розробка й прийняття Національної програми охорони ґрунтів і регіональних програм охорони ґрунтів;

- істотна зміна управління використанням і охороною ґрунтів через створення Державної служби охорони і моніторингу ґрунтів;
- проведення бонітування ґрунтів за удосконаленою методикою і визначення об'єктивної ціни земель (нормативна грошова оцінка);
- використання міжнародного досвіду природоохоронної (ґрунтоохоронної) діяльності і землекористування. У світі накопичено чимало прикладів прогресивного землекористування, які заслуговують вивчення і максимально можливого поширення в Україні;
- актуалізація наукових досліджень з охорони ґрунтів, їх матеріально технічне забезпечення.

Крім перерахованого, дуже важливо активізувати засоби масової інформації у ґрунтоохоронному аспекті, особливо телебачення, де пізнавальні, навчальні і виховні передачі про ґрунт відсутні майже повністю. Крім того, в Україні потрібно мати і видавати один раз на 3-5 років бюлетень про стан ґрунтового покриву України (довідково: кожні 5 років Конгрес США заслуховує звіт про загальний стан ґрунтових ресурсів країни).

Останніми десятиліттями у світі поступово утверджується нове розуміння ґрунту як найважливішого екологічного ресурсу. Продуктивні функції ґрунту доповнено екологічними функціями, згідно з якими ґрунт активно регулює водний, повітряний, тепловий режими всіх суміжних з ним середовищ — приземного шару атмосфери і ґрунтоутворної породи, впливає на обмін речовин і енергії, служить середовищем для величезної кількості різних організмів (біорізноманіття). Словом, виконує цілий ряд життєво важливих функцій, у т.ч. соціальних, від яких залежить стан агросфери, здоров'я і, в остаточному підсумку, благополуччя людини.

«ґрунт – парабіотичне (майже живе) тіло» - ці слова академіка О.Н. Соколовського означають необхідність ставлення до ґрунту як до живого тіла.

За таких новітніх тенденцій у землеробстві відповідних змін повинні набути і дії в Україні, зокрема у підтримці ґрунтоохоронної інформації, поглибленні змісту роботи мас-медіа, активізації ґрунтоохоронної діяльності у роботі суспільних рухів, поліпшенні освіти, особливо підготовки керівників нового типу, здатних сприймати і впроваджувати ґрунтоохоронну інформацію.

Треба відзначити, що останнім часом активна позиція фахівців міжнародних інституцій відіграє провідну роль у поверненні питання охорони та збереження ґрунтів до порядку денного на глобальному і регіональному рівнях, приймаються відповідні конвенції, хартії, стратегії, програми. У реалізації цих ініціатив помітним є і внесок вітчизняних фахівців. Група експертів Глобального ґрунтового партнерства (ГП) запропонували ідею щодо визначення ролі ґрунтів, як зв'язувальної ланки між людьми під час та після пандемії COVID-19.

Україні треба активно співпрацювати з різними міжнародними організаціями, основний зміст роботи яких тією чи іншою мірою стосується ґрунту. Це, перш за все, ФАО (організація з продовольства і сільського господарства ООН) з її досить розвиненою інфраструктурою з вивчення і раціонального використання ґрунтів. Це Глобальне ґрунтове партнерство (ГП), створене за ініціативи ФАО, яке являє собою глобальний форум, на якому різні зацікавлені сторони обмінюються досвідом і оцінюють прогрес на шляху до сталого управління грантовими ресурсами. ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського» - координаційний центр України зі співробітництва з ГП. Балюк С.А. – національний координатор

співробітництва України з ГПП. Протягом останніх років за підтримки ФАО/ГПП підготовлено:

- національні цифрові карти запасів органічного вуглецю в ґрунтах України, як складова Глобальної карти ґрунтового органічного вуглецю; карти засолених і солонцюватих ґрунтів та реакції ґрунтового середовища (рН);
- оновлену базу даних ґрунтоохоронного законодавства України (SOILEX);
- Міжнародний кодекс сталого застосування і управління добривами;
- протокол оцінювання сталого менеджменту ґрунтів;
- звіт про глобальний статус чорноземних ґрунтів.

Фахівці з України взяли участь у роботі міжнародних симпозіумів – органічний вуглець ґрунту (2017 р.), забруднення ґрунтів (2018 р.), ерозія ґрунтів (2019 р.) та зарубіжних стажуваннях з проблем картографування, моніторингу та ін.

На базі ННЦ «ІГА імені О.Н. Соколовського» проведено тренінг-семінар з управління засоленими ґрунтами (2018 р.).

Ведеться активна робота в міжнародній мережі чорноземних ґрунтів та мережі аналітичних лабораторій (Глосолан).

Виконуються роботи з міжнародних грантів, спільних проєктів, взято участь у виданні доповіді про стан Світових ґрунтових ресурсів, Атласу ґрунтів Європи, Керівництва з управління засоленими ґрунтами і ін.

На найближчу перспективу плануються такі заходи:

- Участь у проведенні глобальних симпозіумів – з питань біорізноманіття ґрунтів (2021 р.), засолених ґрунтів (2021 р.), родючості ґрунтів (2022 р.);
- Підготовка картографічних матеріалів – Глобальна карта потенціалу секвестрації органічного вуглецю в чорноземних ґрунтах, карти еродованих земель, карти поширення чорноземних ґрунтів і ін.;
- Підготовка відповідних національних розділів до 2-ї версії Світових ґрунтових ресурсів (2025 р.), Атласу ґрунтів Європи, сталого управління ґрунтовими ресурсами (2020-2021 рр.);
- Активна участь у роботі мережі ґрунтових інформаційних систем (IN SII), глобальної мережі аналітичних лабораторій (Глосолан), міжнародної мережі чорноземних ґрунтів (2021 р., Україна, Харків).

Бажано також активізувати контакти з громадськими організаціями – ISTRO, ESSC, ESCO, NO RBA, IUSS (Міжнародний союз ґрунтознавців), Soil and Society (Ґрунт і суспільство), ICLEI SOIL NETWORK та ін.

Вигоди від контактів з міжнародними інституціями очевидні – вільний доступ до інформації, залучення іноземного досвіду, участь у різних проєктах, грантах і, насамкінець, одержання фінансової підтримки.

На 2021 рік ГПП рекомендує таку тему Всесвітнього Дня ґрунту: «Припинення засолення ґрунтів, підвищення продуктивності ґрунту».

Слід зазначити, що на 2022 рік заплановано проведення чергового XII з'їзду Громадської організації «Українське товариство ґрунтознавців і агрохіміків» (м. Чернівці). Оголошено конкурс на девіз з'їзду, розпочато організаційну роботу з його проведення, підготовку матеріалів з'їзду, програми польової екскурсії.

В Україні є всі можливості створити зразкову систему управління ґрунтовими ресурсами і як найкраще виконати положення Конституції, яка визнала землі (ґрунти) як національне надбання, що перебуває під особливою охороною держави.

Шановні колеги!

Щиро вітаємо вас з Всесвітнім Днем ґрунту!

***Бажаємо добра і злагоди, щастя і міцного здоров'я,
натхнення у вашій нелегкій праці, вагомих здобутків у
сфері охорони і раціонального використання ґрунтів.***

З повагою,

директор ННЦ «Інститут ґрунтознавства
та агрохімії імені О.Н. Соколовського»,
Генеральний секретар ГО УТГА,
національний координатор співробітництва України з ГП
академік НААН, професор
академік НААН, професор, заслужений діяч
науки і техніки України

Балюк С.А.

Медведєв В.В.